

فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر

سال پنجم، شماره سیزدهم، تابستان ۱۳۹۰

تاریخ پذیرش: ۹۰/۳/۱۸

تاریخ دریافت: ۸۹/۹/۲۹

صص ۲۳۶ - ۲۱۳

طراحی الگوی ساختاری روابط سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در شهر اردبیل

نسرين خدابخشي هفشجاني^۱، حمدالله نادری^۲، الثفات وظیفه دمیرچی^۳

چکیده

در این مقاله به احساس امنیت اجتماعی به عنوان پیامد شدت و ضعف سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن (اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی) در سطح خرد نگریسته شده و درصدد است تا روابط بین متغیرهای سرمایه اجتماعی در ارتباط با احساس امنیت اجتماعی بررسی شود. هدف کلی این پژوهش، بررسی رابطه بین احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در چهار مولفه اصلی (اعتماد اجتماعی، روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی) بوده که با استفاده از روش پیمایش - توصیفی و ابزار پرسشنامه برای گردآوری داده‌ها انجام گرفته است. جامعه آماری تحقیق شامل افراد ۶۴-۱۵ ساله شهر

khodabakhshi.2008@yahoo.com

۱- عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال

۲- محقق اجتماعی و کارشناس ارشد پژوهش اجتماعی دانشگاه تبریز

۳- مدرس دانشگاه و دانشجوی دکتری مدیریت

اردبیل بوده که مطابق با روش نمونه‌گیری مطبق متناسب جمع‌آوری داده‌های تحقیق روی نمونه آماری ۲۵۱ نفری انجام گرفته است. نتایج تفسیری بیانگر این است که هر چه میزان سرمایه اجتماعی در جامعه بیشتر باشد، به همان میزان احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در تحلیل نهایی شاخص اعتماد اجتماعی بیشترین همبستگی را با احساس امنیت اجتماعی نشان داده است.

واژه‌های کلیدی: احساس امنیت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، اعتماد، مشارکت، روابط، انسجام اجتماعی

مقدمه

بر اساس دیدگاه نظریه پردازان اجتماعی، سرمایه اجتماعی در دو وجه کیفی و کمی طی فرآیندهای اجتماعی شدن توانسته است در بعد کمی به بحث درگیری‌های مدنی و در بعد کیفی به اعتماد اجتماعی پردازد، از این نظر سرمایه اجتماعی کمیتی است که با لحاظ آن امکان ترمیم و بهگشت اجتماعی در عرصه اجتماعی بوجود آمده و بحث مشارکت را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌نماید و از نظر بعد کیفی نیز اعتماد و ابعاد آن، انسجام و همبستگی و ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر می‌سازد (روزن‌فیلد و همکاران، ۲۰۰۱: ۲۸۵).

سرمایه اجتماعی را تسهیل‌کننده روابط اجتماعی می‌دانند تا با موجودیت خود در ساختارهای اجتماعی باعث شکل‌گیری فضای محیطی می‌شود که در آن امنیت (عینی) و احساس آن (ذهنی) تقویت شود و از این طریق انسان‌ها به عنوان عناصر شبکه اجتماعی از آرامش برخوردار شده و در روابط تعاملی خود با دیگران با کمترین اصطکاک تنش‌های خود را برطرف کنند (نادری و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۸).

در همین فضای شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از امکاناتی فراهم است که، برای هر نظامی مجموعه‌ای از واحدها و اتصالاتی قابل تصور است که در طول زمان ویژگی‌های متمایز را دارا

هستند، همین فضا در هر سطحی از جامعه در قالب وضعیت بالقوه‌ای ظاهر می‌شود که کنش در آنجا نمود عینی دارد (خدابخشی هفشجانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۲۸).

برای شکل‌گیری فضای اجتماعی دارای امنیت اجتماعی برای آحاد جامعه، یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌هایی که امنیت را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه اجتماعی است (راموز، ۱۳۸۳: ۸۸).

این مقاله در راستای تبیین احساس امنیت اجتماعی و مولفه‌های سرمایه اجتماعی شکل گرفته و به دنبال بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مولفه‌های آن در ارتباط با خود احساس امنیت اجتماعی است.

طرح مسأله

سرمایه اجتماعی عامل مهم در تقویت و گسترش فضای کنشی است و به عنوان منبع کنش، محمل و حاصل آن است با بهره‌گرفتن از سرمایه اجتماعی امکان خروج عناصر اجتماع از حالت انفعال و ورود به حوزه کنش وجود دارد «ماکس وبر» با طرح موضوعیت نظم مشروع، احساس تکلیف یا وظیفه را عامل اعتباردهنده به نظم کنشی عنوان کرده و از گروه‌های مشارکتی در قالب کنشگران جمعی به عنوان عناصر محافظ انتظام کنشی یاد می‌کند چرا که، کنشگران در فرآیند کنش متقابل با تکیه بر منابعی که در اختیار و یا در دسترس دارند، شرکت می‌کنند (خدابخشی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۴۱).

سرمایه اجتماعی با فراهم کردن فضای اعتماد، همکاری بین گروه‌های اجتماعی را امکانپذیر ساخته و همین همکاری گروه‌ها و اعتماد بین آنها باعث می‌شود که منافع همگانی مانند امنیت اجتماعی فراهم شده و هزینه‌های نظارت نهادهای رسمی نیز کاهش یابد (فیروز آبادی، ۱۳۸۳: ۲۰۳).

احساس امنیت فرآیند روانی و اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود، بلکه اکثر افراد جامعه براساس نیازها، علائق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیتی و روانی خود در ایجاد

و از بین بردن آن نقش اساسی دارند (بیات، ۱۳۸۸: ۳۲) نکته‌ای که بایستی به آن توجه شود، نقش و اهمیت وجود احساس امنیت در بین افراد جامعه در بعد ذهنی در کنار وجود امنیت در بعد عینی است و به همین دلیل، برخی از کارشناسان احساس امنیت را مقدم بر وجود عینی امنیت معرفی می‌کنند (کرامتی، ۱۳۸۵: ۱۵۱). اهمیت احساس امنیت تا جایی است که آبراهام مازلو در رتبه‌بندی نیازهای فطری، نیاز به ایمنی را در رده دوم سلسله مراتب نیازها طبقه‌بندی نموده است. کارن هورنای^۱ معتقد است، نیاز به ایمنی و نیاز به ارضای، سلایقی همگانی بوده و هر دو دارای اهمیت فوق‌العاده‌ای هستند (گلزاری، ۱۳۸۵: ۱۱۰-۸۵).

افراد مختلف با توجه به تنوع محیط پیرامونی، بینش متفاوتی از مقوله امنیت داشته و احساس امنیت را با توجه به نظام اقتصادی، نظام سلامت و تجربه‌های فردی ناامنی، متغیر دانسته و دلهره ناشی از احساس ناامنی را بیشتر از لایه‌های عینی و واقعی ناامنی و وقوع جرم، در اذهان دارند (لینداستروم و همکاران، ۲۰۰۸: ۱).

بررسی‌های انجام گرفته در کشورهای مختلف بیانگر این است که عموماً احساس امنیت بین شهروندان در اکثر نقاط دنیا به نسبت وجود امنیت، پایین تر است. این نسبت در ایران در مقایسه با کشورهای انگلیس و استرالیا با توجه به میزان وجود امنیت بسیار پایین است. به عنوان نمونه در ایران نرخ سرقت منزل به ازای هر هزار منزل ۵، در انگلیس به ازای هر هزار منزل ۲۰ و در استرالیا به ازای هر هزار منزل ۲۵ است، در حالی که میزان احساس امنیت شهروندان ایرانی نسبت به این دو کشور، رقم پایین تری را نشان می‌دهد (رجبی پور، ۱۳۸۴: ۹۶).

بررسی دیگری در ایران نشان می‌دهد که هر چقدر علاقه افراد به جامعه، اعتماد اجتماعی، داشتن روابط متقابل با دیگران و حس کمک و همیاری نسبت به دیگران در فرد زیاد باشد، به همان میزان از ارتکاب جرایم توسط افراد در جامعه کاسته می‌شود (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴: ۳۷).

نقش سرمایه اجتماعی در تأمین امنیت اجتماعی چه از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه سازی مشارکت مثبت و فعال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق تاثیر گذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌شود (تقی لو، ۱۳۸۵: ۲۴۹).

بنابراین، با توجه به نیاز هر جامعه در جهت وجود زمینه‌های شکل گیری احساس امنیت، در این مطالعه به بررسی روابط بین سرمایه اجتماعی (مولفه‌های آن) و احساس امنیت اجتماعی پرداخته شده است.

چارچوب نظری

دسته بندی مقاصد و آرای اندیشمندان علوم اجتماعی حکایت از این دارد که، ردیابی پیشینه مفهومی سرمایه اجتماعی در آرای اندیشمندان متقدم و کلاسیک قابل ملاحظه است. از اینرو، مفهوم سرمایه اجتماعی در دیدگاه‌های کلاسیک در ابتدا مورد توجه قرار گرفته است. رهیافت‌های نظری سرمایه اجتماعی به عنوان یک فرایند سرمایه گذاری قلمداد شده است که بازدهی آن در برخی مباحث برای فرد در نظر گرفته شده و در برخی دیگر برای جمع تعریف شده است. سرمایه اجتماعی گاهی اوقات دارایی فرد به شمار آمده که در آن صورت به شبکه‌های اجتماعی گسترده و منابع قابل دسترس برای فرد تاکید کرده و در مواردی دیگر به کیفیت این روابط در قالب هنجارهای اعتماد و همیاری پرداخته است (نادری و شیرزاده، ۱۳۸۸: ۱۱).

کارکردهای متنوع سرمایه اجتماعی در یک معنای عام نوعی سرمایه گذاری در روابط اجتماعی است که با بازده مورد انتظار در بازار تعریف می‌شود. اندیشه اصلی سرمایه اجتماعی این است که خانواده، دوستان و همکاران دارایی بسیار مهمی را تشکیل می‌دهند که یک فرد می‌تواند در شرایط بحرانی آن‌ها را به کار گیرد، از آن‌ها بهره گیرد و یا برای منافع مادی استفاده نماید (توسلی، ۱۳۸۴: ۲).

مضمون سرمایه اجتماعی در دو بعد عینی و ساختاری در سطح کلان مورد توجه دورکیم، بعد ذهنی یا شناختی آن در سطح خرد مورد توجه وبر و مید و بعد ارتباطی و تعاملاتی آن در سطح شبکه روابط، مورد توجه زیمل بوده است. همچنین دیدگاه مبادله به ویژه نظریه هومنز در ارتباط با تحلیل رفتارهای مبادله ای انسان با عوامل زیستی- روانی، از جمله نقش احساس بهره‌مندی و لذت طرفین مبادله در تداوم و استمرار روابط مبادله ای و دیدگاه تضاد مبتنی بر ماتریالیسم دیالکتیک و ماتریالیسم تاریخی مارکس در توجه به شرایط مادی تولید از جمله نیروهای مولد و روابط تولیدی در شکل‌گیری روابط و تعاملات اجتماعی، در پی ریزی مبانی نظری و تجربی و شکل‌گیری مفهوم سرمایه اجتماعی بی‌تاثیر نبوده‌اند (عبداللهی، ۱۳۸۴: ۱۹۹).

کارل مارکس ترغیب پتانسیل گروهی و همبستگی کارگران با همدیگر را در قالب همبستگی از روی اجبار و ضرورت، جورج زیمل هنجارها و قواعد رفتاری را در بده‌بستان مناسبات بین فردی، امیل دورکهایم و بدنبال آن تالکوت پارسونز با ارزش‌ها و هنجارها جهت اجرای بهینه تعهدات در فرآیند تعاملات و همکاری با همدیگر که مسایل ساختی شکل‌گیری سرمایه اجتماعی را در پی دارد و ماکس وبر در مفاهیمی که معطوف به اعتماد است به این امر پرداخته‌اند (متولی، ۱۳۸۴: ۱۲۲-۱۲۰).

آنتونی گیدنز سرمایه اجتماعی را به معنای شبکه روابط، تعهد و اعتماد اجتماعی در جوامع سنتی، محدود و درون‌گروه و در جوامع مدرن تعمیم یافته (عام) می‌داند. اعتماد عام به اصحاب تخصص یکی از مولفه‌های سرمایه اجتماعی جدید و نوظهور در جوامع مدرن است که پایه اصلی حیات اجتماعی است. گیدنز سرمایه اجتماعی جدید را از قدیم متفاوت می‌داند به نظر او در جامعه سنتی، زندگی مبتنی بر ایمان و قطعیت است و هیچ چیزی جز عامل خارجی آن را مختل نمی‌کند. ولی انسان مدرن زندگی اش بر احتمالات و عدم قطعیت استوار است و لذا اعتماد او توأم با نوعی اضطراب و دلهره درونی است که ذاتی زندگی مدرن است. گیدنز از نوعی سرمایه اجتماعی جدید با عنوان «رابطه ناب» یا رابطه به خاطر رابطه یاد می‌کند که در آن افراد عاری از هر نوع وابستگی اقتصادی، سیاسی، ایدیولوژیک و غیره، صرفاً به خاطر

مودت، عشق متقابل و با هم بودن به تشکیل خانواده‌ای اقدام می‌کنند که در آن همفکری، همدلی، همکاری و اعتماد و احترام و بهره‌مندی و احساس لذت متقابل جای هرگونه نابرابری اجتماعی و تبعیض جنسیتی را می‌گیرد (عبداللهی، ۱۳۸۴: ۲۰۱-۹۹).

پیر بوردیو سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از منابع بالفعل و بالقوه‌ای می‌داند که حاصل تملک شبکه پایداری^۱ از روابط کم و بیش نهادی شده از طریق آشنایی‌ها و شناخت متقابل است. از نظر بوردیو شبکه‌های اجتماعی به خودی خود و به شکل طبیعی وجود ندارند بلکه بایستی از طریق روابط گروهی نهاده شده ایجاد شوند. عناصر عمده مدنظر بوردیو روابط اجتماعی است که این امکان را برای افراد به وجود می‌آورند تا یکدیگر را از نظر منابعی که در اختیار دارند، مورد ارزیابی قرار دهند، همچنین میزان و کیفیت این منابع را مشخص می‌کنند (نادری و همکاران، ۱۳۸۹: ۶۶).

به نظر بوردیو چهار نوع سرمایه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و نمادین قابل شناسایی هستند که شکل اقتصادی سرمایه بلافاصله قابل تبدیل به پول است؛ مانند دارایی‌های منقول و ثابت یک سازمان. سرمایه فرهنگی، نوعی از سرمایه است که در یک سازمان وجود دارد؛ مانند تحصیلات عالی اعضای سازمان که این نوع سرمایه نیز در برخی موارد و تحت شرایطی قابل تبدیل به سرمایه اقتصادی است. سرمایه اجتماعی که به ارتباطات و مشارکت اعضای یک سازمان توجه دارد، می‌تواند بعنوان ابزاری برای رسیدن به سرمایه اقتصادی باشد. سرمایه نمادین که از شأن و حیثیت فرد سرچشمه می‌گیرد. بنابراین منظور بوردیو از سرمایه اجتماعی عبارت است از روابط بین شخصی و اجتماعی مثبت و در عین حال مبتنی بر اعتماد (همان، ۶۶).

کلمن برای سرمایه اجتماعی خصلتی ساختاری و تعاملاتی قائل است که کنشگران با عضویت در گروه و تعامل با سایر کنشگران با رعایت اصول و قواعد مورد پذیرش در آن گروه و جلب اعتماد دیگران، به اطلاعات مورد نیاز دست می‌یابد و در فرایند کنش از حمایت جمعی برخوردار می‌گردد. بنابراین سرمایه اجتماعی تسهیل‌کننده کنش‌هاست. در دیدگاه

کلمن سرمایه اجتماعی نوعی فرصت پدید آمده از حیات جمعی است که می تواند درون گروهی یا بین گروهی باشد و کنش های کنشگران فردی یا جمعی را تسهیل نماید (عبد اللهی، ۱۳۸۵: ۲۰۲).

رابرت پاتنام سرمایه اجتماعی را با مولفه های:

- وجود شبکه های اجتماعی که در برگیرنده تعاملات انسانی در اجتماعات از طریق کلپ ها، انجمن ها، کلیسا و سازمان ها و شبکه های دیگر است؛
- درگیری مدنی: مشارکت افراد در فرایندهای محلی و استفاده از شبکه های بالا؛
- هویت مدنی^۱: احساس مشارکت برابر در درون محله ها؛
- روابط متقابل^۲: کمک و مساعدت متقابل میان اعضای محله ها؛
- اعتماد: نقطه مقابل ترس (کریسوتاکیس و گامارنیکوف، ۲۰۰۴: ۴۴).

با این توضیحات معلوم می شود که سرمایه اجتماعی نوعی ویژگی تسهیل کننده را در روابط اجتماعی دارد و با کمک آن محیطی خلق می شود تا در آن امنیت بیشتری برقرار شود. اندیشمندان و نظریه پردازان مختلف در حوزه های متنوع فلسفی، سیاسی، روان شناسی و جامعه شناسی مطابق با رهیافت ها و رویکردهای متفاوتی به بررسی مقوله امنیت پرداخته و منشأ و نحوه دستیابی به آن را نشان داده اند، به تعبیری براساس مطالعات انجام گرفته در میان اندیشمندان باستان همچون افلاطون، ارسطو و بعدها در اندیشه های هابز و روسو و بالاخره سیر تاریخی آن با ظهور گفتمان های امنیت ملی و نظریه پردازان رئالیستی زمینه برای بررسی تخصصی امنیت اجتماعی فراهم شده است (احمدی و اسمعیلی، ۱۳۸۹: ۱۷۱).

نیکلاس لومان امنیت را در اشکال آشنا و نا آشنا تبیین کرده و محتوای جهان فردی آشنا را قلمرو هنجارها و عادت های معرفی می کند که می توانند بسترساز یکپارچگی و منسجم کردن نظام اجتماعی را فراهم کنند و در جهان نا آشنا، هنجارها کارکردی ندارند و همین امر عامل

ایجاد احساس ناامنی می‌شود به نظر لومان راه حل خلق احساس امنیت در این حوزه شکل‌گیری اعتماد است (ژالو، ۲۰۰۳: ۳-۴).

الریش بک با تاکید بر مخاطرات و ناامنی‌های شکل گرفته در اثر دگرگونی‌های اجتماعی، نهادهای علمی را عامل اصلی ناامنی در عصر فعلی معرفی می‌کند به گونه‌ای که، فجایع زیست محیطی، پیامدهای ناشی از بمب‌های شیمیایی، بیمارهای ناشی از سوء تغذیه و سایر بحران‌های دوران معاصر را منتسب به ناامنی‌ها می‌داند (دنی، ۲۰۰۵: ۲۹).

آنتونی گیدنز با اشاره به اهمیت مخاطرات بوم شناختی، خطرات ناشی از سلاح‌های کشتار جمعی و هسته‌ای، متلاشی شدن نظام‌های اقتصادی، ظهور ابردولت‌های خودکامه به موضوع ناامنی در دوران مدرنیته اشاره می‌کند، ولی متفاوت با دیدگاه تک بعدی الریش بک، وجود مخاطرات و ناامنی‌ها را در کنار رشد چشمگیر سیستم حمل و نقل، ارتقای رفاه اجتماعی و... از خاصیت‌های دنیای مدرن می‌داند و علم را عامل ناامنی معرفی نمی‌کند (گیدنز، ۱۹۹۹: ۵-۱).

از منظر جامعه‌شناسی، سطوح متعددی برای امنیت در نظر گرفته شده است که مهمترین آن امنیت در سطح خرد و کلان است. دسته اول تعاریفی هستند که بر تهدید هویت جمعی تاکید دارند و یور امنیت اجتماعی را توانمندی جامعه برای مراقبت از خصوصیات و ویژگی‌های بنیادین خود در شرایط تغییر و تهدیدات عینی تعریف کرده است وی امنیت اجتماعی را با نیاز به حفظ هویت مرتبط می‌داند.

بوزان امنیت اجتماعی را به حفظ مجموعه ویژگی‌هایی ارجاع می‌دهد که بر مبنای آن افراد خود را عضو گروه خاص تلقی نموده‌اند. از دیدگاه وی امنیت اجتماعی عبارت است از توانایی گروه‌های مختلف صنفی، قومی، محلی و ... در حفظ هستی و هویت خود. در واقع بوزان و ویور امنیت را حالت فراغت از تهدید هویت جمعی و گروهی تلقی می‌کنند (گروسی، ۱۳۸۶: ۲۹).

دسته دوم تعاریف، امنیت را به عنوان فقدان هراس از ویرانی و تهدید ارزش‌های جامعه می‌دانند. اگر امنیت اجتماعی را شامل تمهیداتی برای حفظ زندگی اعضای جامعه و سپس

حفظ راه و روش زندگی آنان بدانیم، بنابراین می‌توان امنیت اجتماعی را رفع تهدید از عنصر اتصال دهنده اعضای جامعه به یک دیگر در نظر گرفت.

دسته سوم تعاریف از امنیت اجتماعی بر فراغت جمعی از تهدیدی که عمل غیر قانونی دولت یا دستگاه یا فرد و یا گروهی که در تمام یا قسمتی از جامعه به وجود آورده است، تأکید می‌ورزد (همان).

احساس امنیت موضوعی روانشناختی است و وقتی انسان با شنیدن خبری در زمینه‌های گوناگون و یا مشاهده رفتار یا رخدادی که مستقیم یا غیر مستقیم با تعلقات و منافع مادی و معنوی وی در تضاد بوده و به نوعی خاطر جمعی، اطمینان، ایمنی، آسودگی و آرامش قلبی او را تحت تاثیر قرار داده و ذهن او را درگیر کرده، رو برو می‌شود، در چنین شرایطی احساس ناامنی به وی دست خواهد داد به عبارت دیگر احساس امنیت عبارت از احساس آزادی نسبی از خطر که، این وضع خوشایندی در افراد جامعه ایجاد و فرد در آن احساس آرامش جسمی و روحی می‌کند (رجبی پور، ۱۳۸۴: ۹۳).

آیزنشتاد مهمترین مساله نظم اجتماعی برای دورکیم و تا حدودی تونیس، اعتماد و همبستگی اجتماعی است یعنی اینکه بدون انسجام و نوعی اعتماد، پایداری نظم اجتماعی ممکن نیست (از کیا، ۱۳۸۰: ۵).

از اینرو، اعتماد در روند احساس آرامش جسمانی و روانی و در نهایت امنیت اجتماعی مهم بوده است (گیدنز، ۱۳۸۴: ۱۸۱) کلاس افه نیز همسو با گیدنز، سرمایه اجتماعی را در برگیرنده روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین اشخاص و اقوام و خیرخواهی می‌داند و آن را به عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم و صلح جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی می‌کند (عبداللهی، ۱۳۸۴: ۲۰۴-۲۰۳).

در این میان مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شکل دهندگان امنیت و احساس ایمنی در جامعه هستند و بر اساس چنین شاخص‌هایی است که شکنندگی یا استحکام اجتماعی مشخص می‌شود (نصری، ۱۳۸۱: ۱۱۲).

تقویت اعتماد اجتماعی در جامعه، احساس امنیت اجتماعی را افزایش خواهد داد و در کنار آن سرمایه اجتماعی خود موجب تقویت اعتماد اجتماعی می‌شود. نتیجه مطالعه چلبی و امیرکافی (۱۳۸۳) نشان داده است که تأثیر متغیرهای بی‌اعتمادی و سوءظن بر روی شاخص روابط و سرمایه اجتماعی معنی‌دار است در حالی که اعتماد و حسن ظن روابط اجتماعی را تسهیل می‌کند، بی‌اعتمادی و سوءظن سطح روابط و سرمایه اجتماعی را کاهش می‌دهد و موجب انزوای اجتماعی می‌شود (چلبی و امیرکافی، ۱۳۸۳: ۳۱-۳).

گسترش شعاع اعتماد و همکاری اعضای یک جامعه، غنای سرمایه اجتماعی و به تبع آن کاهش اختلالات و نابسامانی‌های روانی و اجتماعی را در پی خواهد داشت (بهزاد، ۱۳۸۱: ۵۳-۴۳). اعتماد بنیادین، اضطراب را کاهش داده و نوعی احساس تداوم و نظم در رویدادها را در ذهن فرد تداعی می‌کند (گیدنز، ۱۳۷۷: ۶۴).

اگر اعتماد بین شخصی یا اعتماد تعمیم یافته بین کنشگران وجود نداشته باشد، تعامل به میزان کمی کاهش پیدا می‌کند. در چنین وضعیتی احساس عدم امنیت اجتماعی چهره می‌نماید. بنابراین، وجود اعتماد در تعاملات، فضایی را پدید می‌آورد که فرد می‌تواند با آسودگی خاطر و احساس امنیت شروع به فعالیت نماید. در واقع فقدان اعتماد بین اعضای جامعه، نظم اجتماعی موجود را مختل می‌کند و مانع از جریان صحیح کنش‌های اجتماعی می‌شود. در چنین فضای اجتماعی فرد، احساس خطر، ناامنی، ترس و وحشت می‌کند (گروسی و همکاران، ۱۳۸۶: ۳۲-۳۳).

گیدنز اعتماد اجتماعی را عاملی اساسی در احساس آرامش جسمانی و روانی و در نهایت امنیت اجتماعی در شرایط عادی روزمره زندگی می‌داند. به نظر وی، علت اینکه ما اغلب در فعالیت‌های جاری خود کمتر از آنچه که واقعاً هستیم، احساس ضعف و ناتوانی می‌کنیم به دلیل عدم وجود اعتماد بنیادین، در حالت کلان و عدم وجود اعتماد اجتماعی است. گیدنز، جو دارای اعتماد را با اصطلاح "پله حفاظتی" می‌آورد که در حقیقت، نوعی پوشش اطمینان بخش است که به حفظ و تداوم محیط پیرامونی ما کمک می‌کند (گیدنز، ۱۳۸۴: ۸۲-۱۸۱).

با توجه به مطالب عنوان شده این مقاله در صدد پاسخگویی به این سؤالات است که احساس امنیت اجتماعی در بین مردم شهر اردبیل تا چه اندازه است؟ احساس امنیت تا چه اندازه تحت تاثیر سرمایه اجتماعی است؟ و اثرات علی مولفه‌های سرمایه اجتماعی؛ یعنی مشارکت، روابط، انسجام و اعتماد اجتماعی روی احساس امنیت چقدر است و جهت و شدت این رابطه‌ها چگونه است؟

روش شناسی

در این مطالعه از روش پیمایش توصیفی از نوع همبستگی و ابزار پرسشنامه و به شکل مصاحبه استفاده شده است. پس از گردآوری داده‌ها، اطلاعات لازم مورد بازبینی قرار گرفته و بر اساس سطوح سنجش و مقیاس‌های اندازه‌گیری، عملیات لازم برای شاخص‌سازی صورت گرفت. پردازش و تجزیه و تحلیل داده‌ها توسط نرم‌افزارهای آماری Spss و Lisrel انجام گردید.

واحد تحلیل این مطالعه فرد و سطح تحلیل خرد است. جامعه آماری تحقیق را افراد ۶۴-۱۵ ساله شهر اردبیل تشکیل می‌دهد که با استفاده از روش نمونه برداری مطبق (طبقه‌ای) متناسب حجم نمونه تحقیق، بعد از انجام پیش‌آزمون ۴۰ مورد از پرسشنامه‌ها و محاسبه پیش‌برآورد واریانس متغیر احساس امنیت اجتماعی برای نمونه برداری و با استفاده از فرمول زیر حجم نمونه ۲۵۱ نفر ارزیابی شد.

$$n = \frac{Nt^2S^2}{Nd^2 + t^2S^2} = \frac{283979 \times (1/96)^2 \times (0/399)}{283979 \times (0/782)^2 + (1/96)^2 \times (0/399)} = 251$$

در معادله بالا n حجم نمونه، N حجم جامعه آماری، t مقدار ضریب اطمینان که برابر است با (۱/۹۶)، S پیش‌برآورد واریانس متغیر امنیت اجتماعی است، d دقت احتمال مطلوب است که مقدار آن به این روش محاسبه می‌شود:

$$d = t \times S.E.MEAN = (1/96) \times (0/399) = 0/782$$

اعتبار و پایایی

برای بررسی اعتبار و پایایی مقیاس‌های پژوهش حاضر از اعتباریابی سازه‌ای (به این ترتیب که در مدل اندازه‌گیری لیزرل، ضرایب متغیرهای مشاهده شده بر روی متغیر پنهان به عنوان اعتبار آن شاخص در نظر گرفته شده است، به تعبیری هر چقدر ضرایب حاصله بالاتر، اعتبار سازه بیشتر می‌شود)، اعتبار صوری و تحلیل پایایی آلفای کرونباخ برای اطمینان از تناسب آیتم‌ها با شاخص‌ها استفاده شده است. با استفاده از تحلیل عاملی و نوع چرخش واریماکس، عامل‌ها یا فاکتورهای متشکل از متغیرهای مورد بررسی که منبعث و منطبق با مباحث نظری تحقیق بوده است، شناسایی گردید. همچنین برای تامین اعتبار صوری از دیدگاه اساتید و تعدادی از کارشناسان بهره گرفته شده و پس از انجام پیش‌آزمون پرسشنامه تحقیق نهایی شده است.

مفاهیم و متغیرهای تحقیق احساس امنیت اجتماعی

برای سنجش احساس امنیت اجتماعی (متغیر وابسته) از ۱۲ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای چند حالت استفاده به عمل آمد که عبارتند از: رفتن و نشستن در پارک به تنهایی؛ راه رفتن در یک خیابان خلوت در شب؛ خالی گذاشتن منزل؛ فرستادن کودکان به مدرسه به تنهایی؛ پارک کردن اتومبیل در خیابان به مدت طولانی؛ دوستی با افراد غریبه؛ آراستن کودکان به زیورآلات؛ کمک به سرنشینان اتومبیل خراب شده؛ همراه داشتن پول نقد به مقدار زیاد؛ رفتن و آمدن به خانه همسایه‌ها؛ خوابیدن در منزل موقع شب به تنهایی، در نظر گرفته شده‌اند.

سرمایه اجتماعی

برای سرمایه اجتماعی چهار شاخص مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و روابط اجتماعی در نظر گرفته شده است که به شرح ذیل آمده است:

سنجش مشارکت اجتماعی در سطح سنجش رتبه‌ای و با آیتم‌های: کمک مالی برای ساخت مسجد، مدرسه، پل و؛ کمک جنسی و کالایی برای زلزله زده‌ها، سیل زده‌ها؛ کمک از طریق نیروی کار به شکل مجانی؛ شرکت در حل معضلات موجود در سطح شهر؛ شرکت در کارهای جمعی و گروهی؛ توجه به وضعیت زندگی دیگران؛ در زندگی فقط به فکر خود بودن صورت گرفته است.

برای اندازه‌گیری اعتماد اجتماعی از ۱۰ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و سوال‌های: وجود حس همکاری در بین مردم؛ صادقانه بودن رفتارهای روزانه مردم نسبت به همدیگر؛ داشتن صراحت کلام در بیان واقعیت‌های اجتماعی-سیاسی؛ با دیگران همانند اعضای خانواده خود رفتار کردن؛ یکی بودن ظاهر و باطن مردم شهر؛ شراکت در کارها با دیگران؛ اقتضای شرایط به این که هر کس به فکر خودش باشد؛ اعتماد به همشهریان؛ داشتن صداقت با دوستان؛ بیان مسائل اجتماعی روزانه در جمع دوستان استفاده شده است.

سنجش انسجام اجتماعی با ۸ گویه در سطح سنجش رتبه‌ای و در قالب طیف برش قطبین: هم شهریان موقع گرفتاری به درد می‌خورند؛ دوستی و رفاقت مردم با یکدیگر؛ اهل غیبت و عیب جویی بودن؛ به نصیحت دیگران گوش دادن؛ دلداری دادن دیگران موقع گرفتاری؛ احترام بزرگی و کوچکی را نگه داشتن؛ در هر کاری بی‌خود مداخله نکردن؛ کاری به کار همدیگر نداشتن، مورد ارزیابی قرار گرفته است.

روابط اجتماعی نیز با استفاده از ۳ سوال در سطح سنجش رتبه‌ای شامل: نحوه ارتباط برقرار کردن با دیگران در جمع؛ رفت و آمد کردن با همسایه‌ها؛ برخورد دوستانه با دیگران در سطح شهر، ارزیابی شده است.

جدول ۱: توزیع وضعیت سوالات مرتبط با احساس امنیت اجتماعی

میانگین	گزینه‌ها						سوالات	
	اصلا	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد		
۳/۱	۷۱	۳۳	۳۱	۴۴	۳۹	۳۳	فراوانی	رفتن و نشستن در پارک به تنهایی
	۲۸/۳	۱۳/۱	۱۲/۴	۱۷/۵	۱۵/۵	۱۳/۱	درصد	
۲/۵۷	۱۰۴	۳۵	۲۸	۴۶	۲۴	۱۴	فراوانی	راه رفتن به تنهایی در یک مسیر خلوت در شب
	۴۱/۴	۱۳/۹	۱۱/۲	۱۸/۳	۹/۶	۵/۶	درصد	
۲/۸۲	۷۱	۵۰	۳۹	۴۹	۲۴	۱۷	فراوانی	خالی گذاشتن منزل به مدت چند روز
	۲۸/۴	۲۰	۱۵/۶	۱۹/۶	۹/۶	۶/۸	درصد	
۲/۸۵	۷۲	۴۳	۴۱	۵۷	۱۷	۲۰	فراوانی	تنها فرستادن کودکان به مدرسه
	۲۸/۸	۱۷/۲	۱۶/۴	۲۲/۸	۶/۸	۸	درصد	
۲/۸۲	۶۳	۴۳	۴۷	۷۵	۱۹	۴	فراوانی	پارک کردن اتومبیل در خیابان به مدت طولانی
	۲۵/۱	۱۷/۱	۱۸/۷	۲۹/۹	۷/۶	۱/۶	درصد	
۲/۴۱	۷۹	۶۷	۴۹	۴۰	۹	۷	فراوانی	دوستی با افراد غریبه
	۳۱/۵	۲۶/۷	۱۹/۷	۱۵/۹	۳/۶	۲/۸	درصد	
۱/۸۹	۱۲۶	۶۲	۳۶	۲۰	۴	۳	فراوانی	آراستن کودکان به زیور آلات در بیرون از منزل
	۵۰/۲	۲۴/۷	۱۴/۳	۸	۱/۶	۲/۱	درصد	
۳/۱۹	۴۳	۴۲	۴۸	۷۱	۳۶	۱۱	فراوانی	کمک به سرنشینان اتومبیلی که در خیابان خراب شده است
	۱۷/۱	۱۶/۷	۱۹/۱	۲۸/۳	۱۴/۳	۴/۴	درصد	
۲/۴۷	۸۸	۴۸	۴۹	۴۳	۱۶	۶	فراوانی	به همراه داشتن پول نقد به مقدار زیاد یا وسایل قیمتی
	۳۵/۲	۱۹/۲	۱۹/۶	۱۷/۲	۶/۴	۲/۴	درصد	
۴/۰۵	۳۵	۲۶	۱۶	۴۴	۷۲	۵۸	فراوانی	خوابیدن در منزل موقع شب به تنهایی
	۱۳/۹	۱۰/۴	۶/۴	۱۷/۵	۲۸/۷	۲۳/۱	درصد	
۳/۳۵	۲۷	۴۷	۵۴	۷۸	۲۴	۲۱	فراوانی	صحبت کردن با افراد غریبه
	۱۰/۸	۱۸/۷	۲۱/۷	۱/۳۱	۹/۶	۸/۴	درصد	
۳/۳۹	۴۶	۳۰	۴۴	۶۵	۴۳	۲۳	فراوانی	رفت و آمد کردن به خانه همسایه
	۱۸/۳	۱۲	۱۷/۵	۲۵/۹	۱۷/۱	۹/۲	درصد	

یافته‌های تحقیق

امنیت اجتماعی شهروندان شهر اردبیل در قالب ۱۲ گویه نشان از این دارد که، ۵۳/۷ درصد از پاسخگویان از رفتن و نشستن در پارک احساس امنیت کمی می‌کنند، ۶۶/۵ درصد از پاسخگویان اذعان داشته‌اند که راه رفتن در یک مسیر خلوت در شب امنیت کمی به همراه دارد، ۶۴ درصد از پاسخگویان احساس امنیت کمی از این که به مدت چند روز منزلشان را خالی گذاشته و به مسافرت بروند، می‌کنند. ۶۲/۴ از پاسخگویان از این که کودکانشان را به تنهایی به مدرسه بفرستند، احساس امنیت کمتری می‌کنند. ۶۰/۹ درصد از پاسخگویان از پارک کردن اتومبیل در خیابان به مدت طولانی امنیت کمی احساس می‌کنند. ۷۷/۹ درصد از پاسخگویان از این که با افراد غریبه دوستی کنند، احساس امنیت کمی می‌کنند. به اعتقاد ۸۹/۲ درصد از پاسخگویان آراستن کودکان به زیور آلات در بیرون از منزل امنیت کمتری را به همراه خواهد داشت. ۵۵/۹ درصد از پاسخگویان احساس امنیت کمی از این که به کمک سرنشینان اتومبیلی که در خیابان خراب شده بشتابند، می‌کنند. ۷۴ درصد از پاسخگویان زمانی که وجه نقد یا وسایل گران قیمت در بیرون از منزل به همراه دارند، امنیت کمی احساس می‌کنند. از میان پاسخگویان ۶۹/۳ درصد اذعان داشته‌اند از این که شب به تنهایی در منزل بخوابند احساس امنیت می‌کنند. به اعتقاد ۵۱/۲ درصد از پاسخگویان هم صحبت شدن با افراد غریبه امنیت کمی به همراه دارد و ۵۲/۲ درصد از پاسخگویان رفت و آمد کردن به خانه همسایه‌ها را ناامن نمی‌دانند.

ارزیابی تک تک سوالات اعتماد اجتماعی مبین این است که، ۵۲ درصد معتقدند که بین مردم شهر اردبیل حس همکاری وجود دارد، ۵۰/۸ درصد از پاسخگویان اذعان داشته‌اند که رفتارهای مردم اردبیل در سطح شهر با همدیگر صادقانه نیست، ۵۵/۶ درصد پاسخگویان بر این عقیده اند که مردم شهر اردبیل در بیان واقعیت‌های اجتماعی - سیاسی صراحت کلام ندارند، به اعتقاد ۶۵/۸ درصد از پاسخگویان مردم اردبیل کمتر تلاش می‌کنند تا با دیگران مانند اعضای خانواده خود رفتار کنند، ۵۷/۴ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که اهالی شهر

اردبیل مردمانی قابل اعتماد هستند و می‌توان به آن‌ها اعتماد کرد، به اعتقاد ۷۰/۵ درصد از پاسخگویان مردم اردبیل ظاهر و باطنشان یکی نیست، ۸۰/۸ درصد از پاسخگویان اعتقادی به شراکت در شهر اردبیل ندارند و معتقدند که تجربه زندگی در شهر اردبیل ثابت کرده نباید با کسی شریک شد، ۹۱/۲ درصد از پاسخگویان معتقدند در شرایط کنونی نمی‌توان به کسی اطمینان کرد. ۵۰ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که در روابط بین آن‌ها و دوستانشان صداقت وجود ندارد. از سوی دیگر، ۵۰ درصد بقیه این گفته را رد کرده و اظهار داشته‌اند که بین آن‌ها و دوستانشان صداقت حکم فرماست و ۶۷/۴ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند، نمی‌توانند در جمع‌های دوستانه نظراتشان را در مورد مسائل اجتماعی روزانه بیان کنند.

نتایج آمارهای توصیفی مشارکت اجتماعی گویای آن است که ۹۶/۱ درصد از پاسخگویان معتقدند شرایط طوری شده که هر کسی به فکر خودش است، به اعتقاد ۷۲/۱ درصد از پاسخگویان معضلات و مشکلاتی که در سطح شهر وجود دارند به آن‌ها مربوط می‌شود و همه باید در رفع این مشکلات مشارکت داشته باشند. ۷۴/۲ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که شهروندان اردبیلی نسبت به این که دیگران چگونه و در چه شرایطی زندگی می‌کنند، بی‌توجه‌اند. ۷۹/۳ درصد از پاسخگویان نسبت به کارهای جمعی تمایل نشان داده و اظهار داشته‌اند که به کارهای جمعی و گروهی علاقمند هستند، ۵۹/۸ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که برای اموری از قبیل ساخت مسجد، مدرسه، پل و ... در حد توانشان کمک مالی کرده‌اند. ۷۲/۹ درصد از پاسخگویان اذعان داشته‌اند که از طریق کمک جنسی و کالایی به زلزله زده‌ها و سیل زده‌ها کمک کرده‌اند و ۵۵/۹ درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که کمتر از طریق نیروی کار به شکل مجانی به دیگران کمک کرده‌اند.

میزان روابط اجتماعی در بین پاسخگویان با استفاده از ۳ گویه و در قالب رتبه‌بندی شده مورد سنجش قرار گرفته است. انجام آزمون‌های توصیفی حاکی از آن است که ۸۸/۸ درصد از پاسخگویان تمایل دارند به هنگام قرار گرفتن در جمع با دیگران ارتباط برقرار کنند، ۵۴/۵

درصد از پاسخگویان اظهار داشته‌اند که رفت و آمد کمی با همسایه‌هایشان دارند و به اعتقاد ۷۱/۴ درصد از پاسخگویان مردم اردبیل در سطح شهر رفتارشان با هم دیگر دوستانه است. برای سنجش میزان انسجام اجتماعی در این مطالعه، از طیف برش قطبین استفاده شده بود که موافقت یا مخالفت پاسخگویان در رابطه با هر یک از گویه‌ها در یک پیوستار ۶ گزینه‌ای مورد ارزیابی قرار گرفت.

جدول ۲: توزیع وضعیت سوالات مرتبط با انسجام اجتماعی

سوالات مربوط به انسجام اجتماعی شهروندان	محاسبه میانگین نمره طیف‌ها
موقع گرفتاری به درد آدم می‌خورند فقط موقع خوشی‌ها دور و بر آدم هستند ۱۶ ۴۷ ۸۰ ۳۴ ۳۴ ۳۹ ۰---۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 39) + (5 \times 34) + (4 \times 34) + (3 \times 80) + (2 \times 47) + (1 \times 16)]}{250} = 3/56$ ۲۵۰
با همدیگر دوست و رفیق هستند چشم دیدن همدیگر را ندارند ۸ ۴۶ ۹۸ ۳۶ ۳۷ ۲۶ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 26) + (5 \times 37) + (4 \times 36) + (3 \times 98) + (2 \times 46) + (1 \times 8)]}{251} = 3/5$ ۲۵۱
اکثرشان اهل غیبت و عیبجویی نیستند اکثرشان اهل غیبت و عیبجویی هستند ۷ ۲۴ ۶۳ ۴۲ ۴۹ ۶۶ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 66) + (5 \times 49) + (4 \times 42) + (3 \times 63) + (2 \times 24) + (1 \times 7)]}{251} = 4/19$ ۲۵۱
به نصیحت دیگران گوش می‌دهند اکثرشان خود رأی و یک دنده هستند ۱۰ ۳۶ ۹۷ ۳۶ ۴۱ ۳۱ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 31) + (5 \times 41) + (4 \times 36) + (3 \times 97) + (2 \times 36) + (1 \times 10)]}{251} = 3/61$ ۲۵۱
موقع گرفتاری‌ها آدم را دل‌داری می‌دهند روی زخم آدم نمک می‌پاشند ۲۰ ۷۹ ۸۶ ۲۵ ۱۸ ۲۳ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 23) + (5 \times 18) + (4 \times 25) + (3 \times 86) + (2 \times 79) + (1 \times 20)]}{251} = 3/04$ ۲۵۱
احترام بزرگی و کوچکی را نگه می‌دارند احترام بزرگی و کوچکی را نگه نمی‌دارند ۲۷ ۶۷ ۸۲ ۲۵ ۳۳ ۱۶ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 16) + (5 \times 33) + (4 \times 25) + (3 \times 82) + (2 \times 67) + (1 \times 27)]}{250} = 3/07$ ۲۵۰
در هر کاری بی‌خودی دخالت نمی‌کنند در هر کاری بی‌خودی دخالت می‌کنند ۱۳ ۴۴ ۷۵ ۴۰ ۵۱ ۲۸ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 28) + (5 \times 51) + (4 \times 40) + (3 \times 75) + (2 \times 44) + (1 \times 13)]}{251} = 3/62$ ۲۵۱
کاری به کار هم ندارند دنبال دعوا و مرافعه می‌گردند ۲۳ ۵۲ ۲۷ ۳۶ ۴۱ ۲۷ ۰---۰---۰---۰---۰---۰ ۱۲۳۴۵۶	$\frac{[(6 \times 27) + (5 \times 41) + (4 \times 36) + (3 \times 72) + (2 \times 52) + (1 \times 23)]}{251} = 3/4$ ۲۵۱

وضعیت هر کدام از معرف‌های سرمایه اجتماعی براساس وضعیت میانگین آنها نشانگر این است که، وضعیت کلی سرمایه اجتماعی مطابق با محدوده پاسخگویی در فاصله بین ۴۸ تا ۱۴۰

در حد نزدیک به متوسطی بوده (۹۲) که همین امر نشان دهنده سطح متوسطی از سرمایه اجتماعی در سطح شهر اردبیل است که برای اعتماد اجتماعی با میانگین ۳۰/۵۴ در سطح نزدیک به متوسط، مشارکت اجتماعی با میانگین ۲۳/۵۴ در سطح بالاتر از متوسط، روابط اجتماعی با میانگین ۱۱/۳۵ در حد متوسط رو به بالا و نهایتاً سطح انسجام اجتماعی با میانگین ۲۸ در سطح متوسطی ظاهر شده است.

جدول ۳: توزیع فراوانی وضعیت توصیفی سرمایه اجتماعی و معرف‌های آن

متغیرها	سرمایه اجتماعی	اعتماد اجتماعی	مشارکت اجتماعی	روابط اجتماعی	انسجام اجتماعی
میانگین	۹۲/۲۳	۳۰/۵۴	۲۳/۵۴	۱۱/۳۵	۲۸
حداقل	۴۸	۱۳	۷	۴	۸
حداکثر	۱۴۰	۵۱	۳۷	۱۷	۴۸

جدول شماره ۴ همبستگی میان متغیرهای اصلی تحقیق را به وضوح نشان می‌دهد که با توجه به نتایج به دست آمده بین چهار شاخص سرمایه اجتماعی و میزان احساس امنیت رابطه معنادار و مستقیمی وجود دارد.

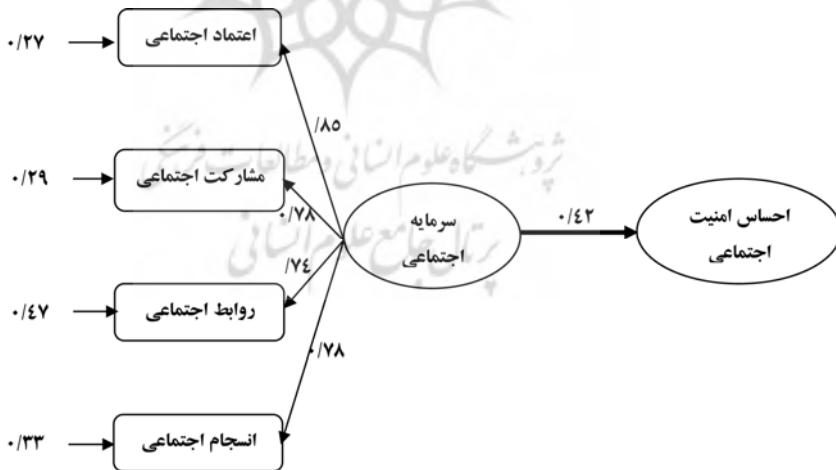
جدول ۴: همبستگی میان متغیرهای تحقیق

احساس امنیت اجتماعی	همبستگی	مشارکت اجتماعی	اعتماد اجتماعی	روابط اجتماعی	انسجام اجتماعی	سرمایه اجتماعی
سطح معناداری	۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۰۰۰	۰/۰۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
همبستگی	۰/۲	۰/۳۵۶	۰/۲۰۲	۰/۲۷۵	۰/۳۸۷	

مدلسازی معادلات ساختاری^۱

برای تحلیل استنباطی داده‌ها از الگوسازی معادلات ساختاری و نرم افزار لیزرل استفاده شده است در این تحلیل به بررسی علی متغیرهای مکنون و متغیرهای مشاهده‌پذیر پرداخته شده و ارتباط علی متغیرهای مکنون با یکدیگر و روابط هر یک از آنها با معرف‌های مربوطشان بررسی گردیده است همچنین روابط بین مجموعه‌ای از متغیرهای عینی مشاهده‌پذیر در قالب تعداد محدودتری متغیرهای مکنون بیان شده است.

در این مطالعه، متغیر احساس امنیت اجتماعی یک متغیر تابع نهفته و متغیر نهفته سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر مستقل که متشکل از ۴ متغیر مشاهده شده است. همچنان که از مدل لیزرل بر می‌آید، آزمون نیکویی برآزش ساختار نظری عنوان شده با داده‌های مشاهده شده نشان از برآزش نسبتاً بالای مدل دارد. معیارهای $GFI=۹۳$ و $AGFI=۸۹$ به شکل تقریبی میزان نزدیک به یک و معیار $RMS=۰/۰۳۳$ حکایت از عملکرد ضعیف باقیمانده‌ها در مدل دارد. سرمایه اجتماعی با ضریب مستقیم $۰/۴۲$ میزان تغییرات واریانسی احساس امنیت اجتماعی را مورد تبیین قرار داده است.

شکل ۱: الگوسازی لیزرل روابط بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی

نتیجه گیری و آرایه پیشنهادات

طبق تئوری دورکیم، پارسونز، گیدنز و با در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین انسجام اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. طبق تئوری پارسونز، گیدنز، کلاس افه، بوردیو، کلمن، پاتنام و با استناد به نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین اعتماد اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

با استناد به تئوری گیدنز، کلاس افه، بوردیو، پاتنام و در نظر گرفتن نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر، بین روابط اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد. مطابق با تئوری دورکیم، پارسونز، هابرماس، گیدنز، افه، بوردیو، کلمن، پاتنام و استناد به نتایج حاصل از تحقیق حاضر، بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد و طبق تئوری پاتنام و با توجه به یافته‌های تحقیق حاضر، بین مشارکت اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه وجود دارد.

با توجه به نتایج آمار استنباطی گزینه‌های ذیل جهت پیشنهادهای راهبردی ارائه شده است:

۱- افزایش مشارکت اجتماعی در بین شهروندان باعث افزایش احساس امنیت نیز می‌شود. از اینرو، برای ارتقای مشارکت اجتماعی و به تبع آن افزایش احساس امنیت اجتماعی، مهندسان فرهنگی و برنامه‌ریزان اجتماعی با زمینه‌سازی برای افزایش مشارکت در بین مردم در مناسبت‌ها (جشن‌های گلریزان، کمک به مستمندان در اعیاد اسلامی، استفاده از کمک‌های مردمی در حل مشکلات و معضلات موجود در شهر توسط نهادهای مربوطه و...) و موقعیت‌های مختلف و به صحنه کشیدن مردم برای کارهای جمعی و عمومی می‌توانند گام موثری در این زمینه بردارند.

۲- هر چه اعتماد اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد احساس امنیت نیز ارتقا خواهد یافت. در این زمینه جهت بسترسازی برای اعتماد و به تبع آن افزایش احساس امنیت، معماران فرهنگی و برنامه‌ریزان اجتماعی با تقویت پایه‌های اعتماد بنیادین در بین افراد جامعه می‌توانند اعتماد عام را هم در بین مردم و هم در بین نهادهای دولتی افزایش داده و از این طریق احساس امنیت را نیز تقویت کنند. از سوی دیگر، نظارت بر تعاملات روزمره و کنترل آن‌ها توسط نیروی

انتظامی به منظور کاهش آسیب پذیری روابط اجتماعی، نقش موثری در بالا بردن اعتماد اجتماعی دارد. بنابراین پیشنهاد می شود نیروی انتظامی با اجرای دقیق وظایف خود به بالا رفتن اعتماد اجتماعی و به تبع آن بالا رفتن احساس امنیت اجتماعی کمک کنند.

۳- طبق نتایج تحقیق افزایش روابط اجتماعی در بین شهروندان باعث افزایش احساس امنیت می شود. از این رو نهادهای آموزشی (مدارس و دانشگاه ها) با آموزش روابط سهل و آسان و رسانه های جمعی بخصوص صدا و سیما در مقام فرهنگ سازان جامعه با تولید و پخش برنامه های متنوع و برجسته ساختن مزایای این نوع روابط می توانند در جهت بستر سازی برای تقویت روابط اجتماعی در بین مردم گام موثری بردارند.

۴- یافته های تحقیق نشان می دهند که با افزایش انسجام اجتماعی احساس امنیت نیز افزایش می یابد. از این رو، نهادهای آموزشی مثل مدارس و دانشگاه ها با آموزش و ترویج زمینه های ارتقای انسجام در بین خانواده ها و همچنین افراد جامعه و همچنین صدا و سیما با تولید و پخش برنامه های مختلف در جهت فرهنگ سازی در بین مردم برای کمک و همیاری به دیگران و تقویت انسجام بین آنها می توانند نقش موثری داشته باشند و از این طریق در بالا بردن احساس امنیت نیز گام بردارند.

۵- طبق نتایج به دست آمده از تحقیق هر چه سرمایه اجتماعی در بین مردم بیشتر باشد احساس امنیت نیز بیشتر خواهد بود. در این زمینه پیشنهاد می شود برنامه ریزان فرهنگی و اجتماعی و سایر نهادهای مربوطه با برنامه ریزی دقیق و سنجیده و با تقویت چهار شاخص عمده سرمایه اجتماعی که در بالا عنوان شد، در ارتقای احساس امنیت گام بردارند.

منابع

۱. احمدی، یعقوب و عطاء اسمعیلی (۱۳۸۹). سنجش احساس امنیت زنان مبتنی بر عوامل چندبعدی و میان رشته ای در شهر مشهد، مجله جامعه شناسی کاربردی، سال ۲۱، شماره پیاپی ۳۸، شماره ۲، صص: ۱۶۹-۱۹۰.

۲. از کیا، مصطفی (۱۳۸۰). بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و مشارکت اجتماعی در نواحی روستایی شهر کاشان، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۷، صص: ۳۱-۳.
۳. بیات، بهرام (۱۳۸۸). بررسی عوامل موثر بر احساس امنیت شهروندان تهرانی (با تاکید بر رسانه‌های جمعی، عملکرد پلیس و بروز جرایم)، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال اول، شماره اول، صص: ۵۵-۳۱.
۴. بهزاد، داوود (۱۳۸۱). سرمایه اجتماعی بستری برای ارتقای سلامت روان، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دوم، شماره ۶.
۵. تقی لو، فرامرز (۱۳۸۵). رابطه بین سرمایه اجتماعی و امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره ۳۲، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۶. توسلی، غلامعباس و مرضیه موسوی (۱۳۸۴). مفهوم سرمایه در نظریات کلاسیک و جدید، نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۶.
۷. چلبی، مسعود و محمد مبارکی (۱۳۸۴). تحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان، مجله جامعه شناسی ایران، دوره ششم، شماره ۲.
۸. خدابخشی هفشجانی، نسیرین و همکاران (۱۳۸۸). تحلیل چندسطحی سرمایه اجتماعی و شکل گیری فضای تنظیمی کنش، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، پیش شماره چهارم، صص: ۲۲۵-۲۵۹.
۹. رجبی پور، محمود (۱۳۸۴). درآمدی بر عوامل موثر بر احساس امنیت، کنکاشی بر جنبه‌های مختلف امنیت عمومی و پلیس، مجموعه مقالات ۲، معاونت پژوهش دانشگاه علوم انتظامی.
۱۰. راموز، ملیحه (۱۳۸۳). تربیت دینی و امنیت اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره سوم.
۱۱. شرافتی پور، جاوید (۱۳۸۵). بررسی انتشار اخبار خشونت آمیز در مطبوعات و تأثیر آن بر احساس ناامنی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره ۷ و ۶.
۱۲. عبداللهی، محمد (۱۳۸۶). سرمایه اجتماعی در ایران (وضعیت موجود، دورنمای آینده و امکان شناسی گذار)، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، ۲۵.
۱۳. فیروزآبادی، سید احمد و حسین ایمانی جاجرمی (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی- اجتماعی در کلان شهر تهران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳.

۱۴. کرامتی، مهدی (۱۳۸۵). بررسی میزان احساس امنیت در بین شهروندان کشور (پیمایش دوم)، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، سال دوم، شماره ۷ و ۶.
۱۵. گروسی، سعیده (۱۳۸۶). بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت (مطالعه موردی دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت)، فصلنامه دانش انتظامی، سال نهم، شماره دوم.
۱۶. گلزاری، محمود (۱۳۸۵). تبیین روانشناختی امنیت (امنیت از دیدگاه روانشناختی)، مجموعه مقالات همایش بررسی نقش روان‌شناسی، مشاوره و مددکاری اجتماعی در تأمین و توسعه امنیت روانی - اجتماعی، شماره اول، صص ۸۵-۱۱۰.
۱۷. گیدنز، آنتونی (۱۳۸۳). تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران، نشر نی.
۱۸. گیدنز، آنتونی (۱۳۷۷). پیامدهای مدرنیته، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، نشر مرکز.
۱۹. متولی، رضا (۱۳۸۴). چشم انداز نظری سرمایه اجتماعی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره اول.
۲۰. نادری، حمدالله و مهیندخت شیرزاده (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهر اردبیل، پایان نامه کارشناسی دانشگاه پیام نور اردبیل.
۲۱. نادری، حمدالله و همکاران (۱۳۸۹). بررسی روابط بین احساس امنیت اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهر اردبیل، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، شماره ۱۲، جدید شماره ۲۱، صص: ۸۷-۵۹.
۲۲. نصری، قدیر (۱۳۸۱). معنا و ارکان جامعه‌شناسی امنیت، امنیت پایدار، سرمایه اجتماعی، مجله راهبرد، شماره ۲۶: صص: ۱۳۲-۱۱۲.
23. Coleman, J.S(1988); Social Capital in the Creation of Human Capital, American Journal of Sociology,pp: S 95-120.
24. Denny, D(2005); Risk&society, sage publication,London.
25. Giddens, A(1999);Risk and responsibility, The modern law review, Vol.62,No.1.
26. Jalava,J(2003); From norms tp trust: The luhmannian connention between trust and system, university of Helsinki,sage publication,London.
27. Krisotakis,G & Gamarnikow,E (2004);What is social capital and how does it relate to health?, International Journal of Nursing Studies, Vol.41, pp:43-50.
28. Lindström, M and Others (2008). Social capital, anticipated ethnic discrimination and self-reported psychological health: A population-based study, Social Science & Medicine, Vol. 66 No.1, pp: 1-13.
29. Lindström, M and Others (2003). Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-based multilevel analysis in Malmö, Sweden , Social Science & Medicine, Vol. 56 No.5, pp: 1111-1120.
30. Rosenfeld, R , Messner,F and Baumer,E(2001). Scial Capital and Homicide, Social Forces, Vol.80, Issue.1, pp:286-309.